

PUURS-SINT-AMANDS, EMILE VERHAERENSTRAAT 61

Archeologienota: Programma van maatregelen.

RAPPORT NR. 1182

Titel

Archeologienota Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 61: Programma van maatregelen

Auteur(s)

Timothy Nuyts & Jeroen Verrijckt

Erkende archeoloog

2015/00053 – Jeroen Verrijckt

2017/00175 – Timothy Nuyts

Projectnummer J. Verrijckt

2022-636

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2022L233

Plaats en datum

Beerse, 24/01/2023

INHOUD

Inhoud.....	2
1 Administratieve gegevens	3
1 Gemotiveerd advies	4
1.1 Aanleiding vooronderzoek.....	4
1.2 Resultaten vooronderzoek	4
1.3 Afweging noodzaak verder onderzoek	6
2 Programma van maatregelen	9
3 bibliografie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode J. Verrijckt		2022-636
Projectcode Onroerend Erfgoed		2022L233
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Puurs-Sint-Amands
	Straat	Emile Verhaerenstraat nr. 61
Kadastrale gegevens	Gemeente	Puurs-Sint-Amands
	Afdeling	5
	Sectie	A
	Percelen	106M, 127D, 131F, 134F, 120B en 115E (partim)
Coördinaten	Noordoost	X: 138.445,12 Y: 194.191,47
	Noordwest	X: 138.353,27 Y: 194.125,98
	Zuidoost	X: 138.497,77 Y: 194.050,76
	Zuidwest	X: 138.440,23 Y: 194.043,28
Oppervlakte plangebied		Ca. 8.454 m ²
Oppervlakte bodemingreep		Ca. 8.454 m ²
Erkend Archeoloog		2015/00053 – Jeroen Verrijckt 2017/00175 – Timothy Nuyts

1 GEMOTIVEERD ADVIES

1.1 Aanleiding vooronderzoek

De aanleiding van het vooronderzoek is de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen langs de Emile Verhaerenstraat te Puurs-Sint-Amands. Meer precies betreft het hier een uitbreiding op en aanpassing van een reeds vergunde projectzone, welke reeds werd beschreven in het Verslag van Resultaten van de archeologienota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 12186¹. Meer informatie over de aanleiding van het vooronderzoek is terug te vinden in het verslag van resultaten.

1.2 Resultaten vooronderzoek

Tijdens het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem kon enkel het bureauonderzoek uitgevoerd worden. Op basis van dit vooronderzoek zonder ingreep in de bodem was het niet mogelijk om met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed op het terrein. Wel was het mogelijk om de impact op het mogelijk aanwezige archeologische niveau en eventuele aanwezige archeologische waarden in te schatten.

Het plangebied ligt in de huidige gemeente Puurs-Sint-Amands. Het is onduidelijk wanneer Puurs voor het eerst vermeld wordt, of wat de ontstaansgeschiedenis van Puurs is. Volgens J. Verbesselt was Puurs het centrum van één van de grootste Karolingische domeinen in Brabant. Dit domein zou aan het begin van de 9de eeuw door Lodewijk de Vrome geschonken zijn aan de Rijksabdij van Cornelimunster. De abdij stelde de heren van Grimbergen aan als voogd. In 1276 verkreeg de familie de Perwez Puurs. In 1286 verkochten ze Puurs aan de abdij van Sint Bernard op de Schelde. Zij bleven eigenaar tot het einde van de 18de eeuw. Op basis van historische bronnen kan men terugvinden dat reeds in de 13de eeuw nieuwe gronden werden ontgonnen door middel van indijkingen. Deze indijkingen verliepen echter zeer langzaam waardoor het landschap rondom Puurs tot in de 18de eeuw voornamelijk bestond uit heide en bossen met moeren en donken. Belangrijk voor de ontwikkeling van Puurs was de Vliet (thans gekend als de Grote Molenbeek). De Vliet was een belangrijke transportweg voor landbouwproducten, bouwmaterialen, zout, kolen etc... Langs de Vliet waren enkele loskades voor schepen aanwezig. Eén van deze loskades situeerde zich langs de huidige Begijnhofstraat. Op 1 januari 1977 werden de gemeenten Breendonk, Liezele en Ruisbroek bij Puurs toegevoegd. Tussen 1977 en 2019 bestond de toenmalige gemeente Puurs uit 4 deelgemeenten waarbij Puurs de hoofdplaats was. Op 1 januari 2019 fuseerde Puurs met Sint-Amands tot de fusiegemeente Puurs-Sint-Amands.

De omgeving rondom het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 2 en 8 m + TAW. Het plangebied situeert zich op een hoger gelegen deel. Ten westen van het plangebied is een lager gelegen gebied aanwezig, namelijk de vallei van de Zeeschelde. Deze bevindt zich op ca. 265 m ten westen van het plangebied stroomt. Op ca. 47 m ten noorden van het plangebied situeert zich de waterloop Meersloop. In het plangebied zijn geen grote reliëfverschillen aanwezig. Het plangebied ligt op een hoogte van ca. 7 m +TAW. In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. Dit gebied kan opgedeeld worden in de alluviale dalen langs de rivieren en de iets hoger gelegen zandvlakte tussen de rivierdalen. Het plangebied is gelegen op zo'n hoger gelegen zandvlakte. Het niveau van deze zandvlakte, het Weichseliaan laagterras, wordt beschouwd als het

¹ VAN BAVEL & VERIJCKT 2019

afzettingsspeil van de toenmalige rivierstelsels, voor de aanvang van de holocene insnijding. De kleine lokale verschillen in hoogte op deze hoger gelegen zandvlakte, is te wijten aan eolische herwerking van het zandige, quartaire substraat. Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als een OB-bodem. Soms wordt het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). OB-bodems (bodems in bebouwde zones) zijn hier een voorbeeld van. Ten westen van het plangebied situeert zich een Pdm(g)-bodem. Mogelijk kan dit bodemtype ook aanwezig zijn in het plangebied. Dit is een matig natte lichte zandleembodem met dikke antropogene humus A-horizont. Deze matig natte plaggenbodems hebben een diepe humeuze bovengrond (minstens 60 cm). De bovengrond rust op een sterk gegleyficeerde ondergrond met, soms een bedolven podzol, maar veelal een weinig duidelijke profielontwikkeling. De roestverschijnselen, die tussen 40 en 60 cm beginnen, zijn niet altijd duidelijk waar te nemen in het humeus materiaal. Gelet op de landschappelijke ligging, in een omgeving van de Zeescheldevallei, is er een matige tot hoge verwachting voor steentijdartefactensites aanwezig. Echter is het goed mogelijk dat archeologische resten uit de steentijd niet meer intact aanwezig zullen zijn omwille van de aanwezigheid van de huidige bebouwing en verharding.

Het plangebied kent geen archeologisch gegevens. In de nabijheid zijn echter wel enkele meldingen aangetroffen die betrekking hebben op vondsten uit vondsten en historische constructies (aardewerk, lithisch materiaal, metalen voorwerpen, kuilen, paalkuilen, greppels, een burcht, een site met walgracht, een molte en een kerk) uit het mesolithicum, neolithicum, middeleeuwen (vroeg, volle en late), nieuwe en nieuwste tijd. Ook enkele onbepaalde materialen uit een onbepaalde periode zijn aangetroffen (CAI 151190). Deze melding is aanwezig ter hoogte van een lager gelegen vallei. Hier is ook lithisch materiaal uit het mesolithicum aangetroffen. De metalen voorwerpen uit de volle en late middeleeuwen, en nieuwe tijd (CAI meldingen 213067, 2015794 en 215863) zijn eerder aangetroffen op een overgangsgebied van een lager naar een hoger gelegen gebied. De overige CAI-meldingen zijn voornamelijk aangetroffen in het hoger gelegen gebied. De meldingen zijn gebeurd via kaartstudie, metaaldetectie en mechanische prospectie. In de nabijheid is er een prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Hieruit was af te leiden dat er in 30 sporen waren waarvan twee paalkuilen, 13 kuilen en 14 greppels. Ook enkele vondsten (scherven aardewerk, pijpjarde, etc.) uit de 17de eeuw tot en met de 21ste eeuw zijn aangetroffen. De site kan gedateerd worden tijdens de postmiddeleeuwen, nieuwe tijd. In de nabijheid zijn geen sites uit de metaaltijden of Romeinse periode aangetroffen. Echter wilt dit niet zeggen dat deze niet aanwezig kunnen zijn in de omgeving. Mogelijk is dit te wijten door onvoldoende archeologisch onderzoek.

De opdrachtgever plant op het terrein enkele appartementsblokken met aanhorigheden. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang staan beschreven in paragraaf *"Fout! Verwijzingsbron niet gevonden. Geplande werken en bodemingrepen"*. Er kan worden geconcludeerd dat het merendeel van het plangebied onderhevig zal zijn aan toekomstige bodemingrepen. In totaal zullen de toekomstige bodemingrepen een oppervlakte hebben van ca. 8.454 m². Deze archeologienota betreft echter een uitbreiding en aanpassing van een reeds vergund plangebied. De uitbreiding betreft percelen 127D en 131F (ca. 954 m²). De aanpassing aan het reeds vergunde deel van het plangebied bestaat uitsluitend uit het verleggen van de wegenis op perceel 120B ca. 4 meter naar het zuiden om meer parkeergelegenheden te creëren. De onderkelderde woning ter hoogte van de Emile Verhaerenstraat nr. 61 (perceel 127D) zal in eerste instantie worden gesloopt. Hierna zal een nieuwe meergezinswoning worden opgetrokken. De nieuwe meergezinswoning zal niet onderkelderd zijn, maar zal wel beschikken over een lift (liftschacht en -put). De nieuwbouw zal een oppervlakte hebben van ca. 234 m². En zal minstens gefundeerd worden tot op vorstvrijdiepte van ca. 80 cm -mv. De liftschacht zal plaatselijk een tot een diepte van ca. 165 cm -mv worden ingegraven. Het achterliggende deel van perceel 127D zal worden ingericht als tuin-/groenzone, hiervoor wordt een ingreep in de bodem van maximaal 40 cm – 50 cm -mv aangerekend. Perceel 131F zal volledig worden ingericht als parking met omliggende groenzone. Zowel de verharding als de groenzone

houden een bodemingreep in van ca. 40 cm - 50 cm -mv. De impact van de toekomstige bodemingrepen op de bodemopbouw en mogelijk aanwezige archeologische waarden van de uitbreiding op het reeds vergunde deel is echter minimaal. De nieuwe meergezinswoning situeert zich volledig binnen de contouren van het te slopen en (deels) onderkelderde pand t.h.v. Emile Verhaerenstraat nr. 61. Gelet op de resultaten van het reeds uitgevoerde landschappelijke bodemonderzoek, welke een A-op-C bodemopbouw vaststelde met een dikke antropogene humus A-horizont, kan met zekerheid gezegd worden dat de bodemingrepen voor de verwezenlijking van de parkeergelegenheden en groenzones het archeologische niveau niet zullen verstoren en/of beïnvloeden (inclusief archeologische buffer van 30 cm). Aangezien de nieuwbouw van de meergezinswoning zich volledig situeert binnen de contouren van het te slopen en deels onderkelderde gebouw, is ook hier de impact op de natuurlijke bodemopbouw en mogelijk aanwezige archeologische waarden eerder minimaal. Bovendien bedraagt de oppervlakte van de te realiseren nieuwbouw slechts 234 m², waarvan 51,4 m² (huidige kelder nr. 61) reeds diepgaand verstoord is. Bijgevolg bedraagt de onverstoorde oppervlakte die door de toekomstige bodemingrepen beïnvloed/verstoord zal worden ter hoogte van Emile Verhaerenstraat nr. 61 slechts 182,6 m².

Op basis van bovenstaande gegevens is er een matig tot hoge archeologische verwachting toe te schrijven voor sites uit de steentijd. De verwachting voor sites uit de metaaltijden en Romeinse periode wordt eerder laag tot matig toegeschreven. Voor de middeleeuwen (vroeg, volle en late middeleeuwen) en recentere periodes wordt er een hoge archeologische verwachting ingeschat, meer specifiek voor het aantreffen van eventuele funderingen van in ieder geval 18de eeuwse bebouwing aan de straatkanten van het plangebied. Echter gelet op het feit dat de huidige woning ter hoogte van de Emile Verhaerenstraat nr. 61 werd opgebouwd na de tweede wereldoorlog, kan gesteld worden dat resten van voormalige en historische bebouwing reeds werden verstoord/verwijderd bij de bouw van de huidige woning en de aanleg van de kelder eronder, waardoor de archeologische verwachting voor het aantreffen van historische bebouwing binnen het plangebied eerder laag is.

1.3 Afweging noodzaak verder onderzoek

Na een uitgebreide bureaustudie waarbinnen historische, cartografische, geologische, geografische en bodemkundige bronnen werden onderzocht en teruggekoppeld aan het hedendaagse terreingebruik en de bouwplannen van de opdrachtgever, kan geconcludeerd worden dat de aanpassingen op het reeds vergunde deel van het plangebied (percelen 106M, 115E, 120B en 134F) slechts minimaal zijn en bijgevolg geen invloed hebben op de archeologische verwachting die werd opgesteld bij de archeologienota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*". Het **Programma van Maatregelen bij deze archeologienota kan dan ook worden behouden**. Het opgelegde archeologische vervolgonderzoek werd ondertussen reeds uitgevoerd en gerapporteerd in de nota "*Puurs-Sint-Amands, Emile Verhaerenstraat 53 – 59*".²

Voor de uitbreiding op het reeds vergunde deel, percelen 127D en 131F wordt geen verder archeologisch onderzoek meer opgelegd en dit omwille van het feit dat de nieuwbouw van de meergezinswoning volledig binnen de contouren valt van het te slopen en deels onderkelde gebouw. Hierdoor zullen de toekomstige bodemingrepen met hoge zekerheid beperkt blijven tot de reeds aanwezige verstoringen van het gebouw t.h.v. de Emile Verhaerenstraat nr. 61. Het achterliggende deel van perceel 127D en het volledige perceel 131F zullen worden ingericht als tuin-/groenzone en parking. De ingrepen in de bodem die hiervoor nodig zijn blijven beperkt tot ca. 50 cm -mv, waardoor

² VAN BAAL e.a. 2023

deze het archeologische niveau (zoals vastgesteld in de landschappelijke boringen net ten noorden van deze percelen) niet zullen raken en/of beïnvloeden (inclusief archeologische buffer van 30 cm). Wanneer echter de oppervlakte van de toekomstige bodemingrepen die eventueel het archeologische niveau zullen beïnvloeden/verstoren in rekening wordt gebracht, welke 182,6 m² bedraagt (oppervlakte nieuwbouw 234 m² minus oppervlakte huidige kelder 51,4 m²). Kan gesteld worden dat slechts weinig kenniswinst behaald kan worden bij verder archeologisch onderzoek. Bijgevolg wordt het potentieel op kennisvermeerdering door verder archeologisch (voor-)onderzoek eerder laag ingeschat en beslist J. Verrijckt Archeologie & Advies bv **geen verder archeologisch (voor-)onderzoek** meer op te leggen voor de bijkomende percelen 127D en 131F.

Na een fase in het vooronderzoek volgt geen verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek voldoende informatie gegenereerd is om (Code van Goede Praktijk, p. 31):

1. Een archeologienota of nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staft, of;
2. Een archeologienota of nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staft (doordat de geplande bodemingrepen geen impact hebben op het eventueel aanwezige erfgoed of doordat verder onderzoek van het aanwezige erfgoed geen nuttige kenniswinst zou opleveren), of;
3. Een archeologienota of nota op te maken die de noodzaak voor een archeologische opgraving staft én een plan van aanpak hiervoor biedt, of;
4. Een archeologienota of nota op te maken die de mogelijkheid voor een behoud in situ staft én een plan van aanpak hiervoor biedt.

Het plangebied van de archeologienota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 12186 betreft het reeds vergunde deel van het plangebied van deze archeologienota. Op basis van de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek werd in eerste instantie een landschappelijk bodemonderzoek opgelegd met eventuele vervolgonderzoek en een proefsleuvenonderzoek. Het archeologische vooronderzoek werd ondertussen uitgevoerd en gerapporteerd in de nota "*Puurs-Sint-Amands, Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 24816³. Tijdens de uitvoering van het landschappelijke bodemonderzoek werden nergens binnen de contouren van het plangebied resten van de oorspronkelijke en natuurlijke bodemopbouw aangetroffen. Alle uitgevoerde boringen vertonen een A-op-C bodemopbouw, waarbij de natuurlijke moederbodem/C-horizont rechtstreeks wordt afgedekt door een dikke (60 cm – 100 cm) antropogene humus A-horizont. De twee landschappelijke boringen die het dichtst bij (ca. 15 m – 25 m) de uitbreiding van het originele plangebied gelegen zijn (perceel 127D en 115E), bezitten beiden een A-horizont met een dikte tussen 100 cm en 125 cm. Enige verschil tussen deze twee boringen is de aard van de A-horizont. De boring die werd uitgevoerd t.h.v. perceel 127D bezit een puinhoudende, verstoorde A-horizont, terwijl de boring die werd uitgevoerd t.h.v. de zuidelijke rand van perceel 115E een duidelijke plaggenbodem bezit. Gelet op de nabijheid van de percelen 127D en 131F (10 m – 25 m) t.o.v. de hierboven besproken landschappelijke boringen, is het zeer waarschijnlijk dat de percelen behorende tot de uitbreiding eenzelfde bodemopbouw bezitten. Ter hoogte van perceel 127D is momenteel nog bebouwing met kelder aanwezig. Ter hoogte van de kelder en insteek ervan (straatkant perceel 127D) kan verondersteld worden dat de natuurlijke/oorspronkelijke bodemopbouw reeds sterk verstoord/vernietigd is. De achterbouw is zeer waarschijnlijk slechts gefundeerd op vorstvrije diepte van minstens 80 cm. Bijkomend werden ook tijdens de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek

³ VAN BAAL e.a. 2023

geen aanwijzingen of sporen aangetroffen die wijzen op een archeologische site binnen het plangebied.

Op basis van bovenstaande argumentatie word een advies gegeven om de uitbreiding op het reeds vergunde deel van het plangebied (percelen **127D** en **131F**) **vrij te geven voor verdere ontwikkeling**, aangezien de toekomstige bodemingrepen hier met hoge zekerheid beperkt blijven tot de huidige verstoringen en/of het archeologische niveau (inclusief archeologische buffer van 30 cm) niet zullen roeren/verstoren/beïnvloeden.

Een programma van maatregelen werd hierdoor niet opgemaakt.

2 PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen vervolgonderzoek noodzakelijk is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek is met voldoende zekerheid een uitspraak te doen over de aanwezigheid en waarde van archeologisch erfgoed, het potentieel op kennisvermeerdering en de haalbaarheid van eventueel verder onderzoek.

Een doorslaggevende factor in het bepalen of verder onderzoek noodzakelijk is, zijn de huidige verstoringen en de vastgestelde diepte van het archeologische niveau. De beslissing om geen vervolgonderzoek te adviseren steunt op de volgende redenering:

- Voldoende info aanwezigheid site: Nee.
- Site aanwezig: Nee, er zijn geen aanwijzingen voor de aan- of afwezigheid van een archeologische site.
- Voldoende info over kennispotentieel en technische haalbaarheid project: Op basis van de reeds uitgevoerde landschappelijke boringen, zoals voorgesteld in het Programma van maatregelen van de archeologienota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 12186⁴ en gerapporteerd in de nota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 24816⁵, werd het archeologische niveau langs de zuidelijke rand van percelen 120B en 115E vastgesteld tussen 100 cm en 120 cm t.o.v. het maaiveld. De toekomstige ontwikkelingen t.h.v. Emile Verhaerenstraat nr. 61 (percelen 127D en 131F) zullen met hoge zekerheid het archeologische niveau niet raken/beïnvloeden en dit aangezien de toekomstige bodemingrepen OF zich beperken tot de huidige verstoringen binnen het plangebied OF het archeologische niveau (inclusief archeologische buffer van 30 cm) niet raken/beïnvloeden. Bovendien wanneer de oppervlakte van de toekomstige bodemingrepen die eventueel het archeologische niveau kunnen beïnvloeden/verstoren in rekening wordt gebracht, welke 182,6 m² bedraagt (oppervlakte nieuwbouw 234 m² minus oppervlakte huidige kelder 51,4 m²), kan gesteld worden dat slechts weinig kenniswinst behaald kan worden bij verder archeologisch onderzoek. Bijgevolg wordt het potentieel op kennisvermeerdering door verder archeologisch (voor-)onderzoek eerder laag ingeschat.

Indien tijdens de werkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, blijven de bepalingen voor het melden van toevondsten van kracht. Deze bepalingen zijn terug te vinden in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet. Eventuele toevondsten dienen binnen drie dagen na ontdekking gemeld te worden bij Onroerend Erfgoed.

De aanpassingen op het reeds vergunde deel van het plangebied zijn zodanig minimaal, dat de archeologische verwachting zoals opgesteld in de archeologienota "*Puurs-Sint-Amands Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" ongewijzigd blijft. Bijgevolg **blijft het Programma van Maatregelen van deze archeologienota nog altijd gelden** voor de percelen 106M, 115E, 120B en 134F. Het hierbij opgelegde archeologische vooronderzoek werd reeds uitgevoerd en gerapporteerd in de nota "*Puurs-Sint-Amands, Emile Verhaerenstraat 53 – 59*" met ID 24816⁶.

⁴ VAN BAVEL & VERIJCKT 2019

⁵ VAN BAAL e.a. 2023

⁶ VAN BAAL e.a. 2023